

A MINIROTY LIVING IN AUSTRIA: THE ROMANI

AVUSTURYA`DA YAŞAYAN BİR AZINLIK: ROMANLAR

Oğuzhan BİNGÖL¹

Abstract

The Romani's history is filled with persecution, oppression and discriminatory policies. This persecution policy culminated in Germany in 1933 when the National Socialists became the ruling party, and Romani became the victims of a genocide which they had never seen in their history. Despite the genocide they were exposed, in many parts of the world prejudices still continue against them. Especially, social, cultural, economic and political exclusions prevent the development of a positive outlook in the consciousness of the Romani who live in these countries. In this study, the historical process and reflections of the process on the Romani People who live in Australia is examined, and Steps taken by the Austrian government on minority rights and developments are analysed.

Key Words: Austria, the Romani, minorities, minority rights.

Özet

Romanların tarihi zulüm, baskı ve ayrımcı politikalarla doludur. Bu zulüm ve baskı politikaları 1933 yılında Nasyonal Sosyalistlerin Almanya'da iktidara gelmesiyle birlikte doruğa ulaşarak, Romanlar kendi tarihlerinde görmedikleri büyük bir soykırımın kurbanı oldular. Yaşadıkları bu soykırıma rağmen, günümüzde hala dünyanın birçok yerinde onlara karşı önyargılar ve ayrımcı politikalar devam etmektedir. Özellikle sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal düzeyde yapılan dışlanmalar, bu ülkelerde yaşayan Romanlar'ın bilinçlerinde olumlu bir bakış açısının gelişmesini engellemektedir. Bu araştırma Avusturya'da yaşayan Romanları örnek alarak o ülkede yaşadığı tarihsel süreç ve bu sürecin onlar üzerindeki yansımaları ile Avusturya devletinin azınlık hakları konusunda attığı adımlar ve gelişmeler ele alınarak incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avusturya, Roman, Azınlık, Azınlık Hakları

¹ Dr., wittgenstein23@hotmail.com

Giriş

Romanlar, bugün Avrupa’da yaşayan en büyük etnik azınlıklardan biridir (Open Society Foundations, Erişim: 03. 09. 2015). Herhangi ulusal bir devlete sahip olmamasına rağmen, bu etnik azınlığa ait üyeler neredeyse dünyanın her parçasında mevcuttur. Özellikle 14. yüzyıldan sonra da Avrupa kıtasına göç ederek Avrupa’nın her parçasına dağılmış bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu göçlerle birlikte Avrupa medeniyetinin ayrılmaz bir parçası haline geldiler. Buna rağmen, Romanlar yaşadığı ülkelerde her türlü ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bu durum Türkiye içinde geçerlidir.

Türkiye’de 14 Temmuz 1934’te yürürlüğe giren 2510 no’lu “İskân Kanunu” nun 4. maddesinde Türk kültürüne bağlı olmayanlar arasında göçebe Romanlar da yer alıyor ve bu kanunun 9. maddesinde ise Romanlar’a karşı ayrımcı bir politika öngörüyor. Maddenin içeriği aşağıdaki gibidir:

Türkiye tabiiyetinde bulunan gezginci çingeneleri ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçebeleri, toplu olmamak üzere kasabalara ve serpiştirme suretiyle Türk köylere dağıtıp yerleştirmeğe; casuslukları sezilenleri sınır boylarından uzaklaştırmağa ve ecnebi tebaası gezginci çingeneleri ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçebeleri millî sınırlar dışına çıkarmağa Dahiliye Vekili salahiyyetlidir (T.C. Resmi Gazete).

Bu maddede, incelenen konu Türkiye’de yaşayan Romanlar’ın durumundan çok, günümüzde gelişmiş bir demokrasi kültürüne sahip Avrupa ülkesi olan Avusturya’da yaşayan Romanlar’ın üzerine genel bir bakış sağlamayı amaçlamaktadır. Romanlar’ın yaşadığı tarihsel süreç, güncel hukuki, politik ve aktüel durumları incelenecektir. Diğer temel amaçsa, devamlı baskı altında tutulan ve ayrımcı politikalara maruz kalan bu halkın sıkıntılarını, Avusturya’da yaşayan Romanlar örneğiyle, halkın çoğunluluğunu oluşturan kesimin onlara karşı olumlu anlamda bilinçlendirilmesine katkıda bulunmaktır.

Bu çalışmada Avusturya’nın azınlık haklarıyla ilgili attığı politik ve hukuki adımlar, Romanlar’ın Avrupa ve Avusturya’ya gelişyle birlikte yaşadığı tarihsel süreç ile Avusturya’daki aktüel durumu ele alınarak incelenecektir.

Avusturya’da Azınlık Hakları

Avusturya, Birinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan Habsburg İmparatorluğu'nun devamı olan bir ülke olarak 1918 yılında kurulmuştur. Avusturya Devleti'nin azınlık haklarının kökeni, Habsburg İmparatorluğu'nun 1867 yılında “Avusturya - Macaristan” adı altında yeniden inşa edildiği tarihe dayanmaktadır. Bu tarihte Avusturya parçası için anayasal bir değere sahip olan “Temel Kanun” (Das Staatsgrundgesetz, StGG) 21 Aralık 1867’de yürürlüğe girmiştir. StGG’nin azınlık haklarıyla ilgili hükümler 19. maddede ele alınmakta ve Avusturya Devleti'nin azınlık politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu maddede yer alan hükümler monarşide yaşayan farklı etnik grupların kendi ulusal kimliğiyle, dilini koruma ve geliştirme hakkıyla birlikte, okul, resmi daire gibi kamusal yaşamda alışılmış bütün dillerin kullanımında tam eşitliğini garanti altına almaktadır. Ayrıca bu maddede monarşinin Avusturya parçasında yer alan çeşitli etnik gruplar için kültürel özerklikte de ihtiva etmektedir (Route Education and Social Science Journal, Erişim: 01. 09. 2015).

Azınlık hakları için atılan diğer önemli adımsa, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra monarşiden cumhuriyete dönüşen Avusturya, itilaf devletleriyle imzaladığı Saint-Germain Barış Antlaşması'dır (StV.v.St.G). Bu antlaşmanın azınlık haklarını

korumakla yükümlü olan maddeleri Federal Anayasa’nın (B-VG) 149. maddesinin 1. fıkrasıyla güvence altına alınmıştır. Azınlık haklarıyla ilgili bu anlaşmada yer alan en önemli hükümleri 66, 67 ve 68. maddelerdir. Bu maddelerde yer alan hükümler StGG’nin aksine, azınlık haklarını sadece bireysel haklara indirgemektedir (Route Education and Social Science Journal, Erişim: 01. 09. 2015).

İkinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra Avusturya, bu savaşı kazanan müttefik güçlerle Viyana’da 1955 yılında “Devlet Antlaşması’nı (Der Staatsvertrag „StV”) imzaladı. Bu antlaşmanın 7. maddesi azınlıklar için önemli olan hükümleri içermektedir. Bu maddede iki azınlığın, yani Karintiya ve Steiermark’taki Sloven’ler ile Burgenland’daki Hırvat’ların adlarının geçmesi ve içerisinde yer alan 2, 3 ve 4. paragraflarındaki hükümler 4 Mart 1964 tarihli Anayasa kanunu uyarınca anayasal statüye alınması sağlanmıştır. Diğer anlaşmalardan farklı olan yanı, bu anlaşmada iki azınlığın toprak kapsamını tam olarak belirtilmesidir. Belirlenen yerlerse Karintiya, Burgenland ve Steiermarkt eyaletleridir. Bununla birlikte anlaşmada iki azınlık için okul sistemine ilişkin kültürel haklarda yer almaktadır (Route Education and Social Science Journal, Erişim: 01. 09. 2015).

Bu antlaşmaların dışında Temmuz 1976 yılında yürürlüğe giren “Ulusal Azınlıklar Yasası”nda da (Das Volksgruppengesetz, „VGG”) azınlıkların korunmasına yönelik önemli hükümler yer almaktadır. Bu yasa ile Avusturya’da yaşayan yerleşik bütün etnik gruplara genel hukuki bir statü sağlanmıştır. Ulusal Azınlıklar Yasası StV’nin 7. maddesinde azınlıklarla ilgili hükümlerin uygulanması yönelik bir adım olarak görülmelidir. Bu yasada yer alan hükümler StV’nin 7. maddesinde adı geçen iki azınlıklar dışında, ülkede yaşayan diğer yerleşik olan azınlıkların haklarını da göz önünde bulunduran bir kanun olarak hazırlanmıştır (Route Education and Social Science Journal, Erişim: 01. 09. 2015).

Bu yasanın diğer önemli bir yanı ise, yasada yer alan 1. maddesinin 2. paragrafı uyarınca etnik azınlıkların tanınması için önemli unsurların yer almasıdır. Bu unsurlar aşağıda şöyle sıralanmaktadır:

Avusturya Federal bölgesinin herhangi bir parçasında ikamet eden ve yerleşik olan gruplardan Avusturya vatandaşı ana dili Almanca olmayan ve kendine has ulusal karakteriyle, Federal Kanun anlamında, etnik grup olarak sayılır (Route Education and Social Science Journal, Erişim: 01. 09. 2015).

Yukarıdaki tanıma göre Avusturya’da azınlık gruplar olarak tanınan halklar, Sloven, Hırvat, Çek, Slovak, Macar ve Romanlar’dır.

Azınlık haklarıyla ilgili diğer önemli bir gelişme ise bu hakların 1 Ağustos 2000 tarihinde B-VG’nin 8. maddesince anayasal bir hak olarak garanti altına alınmasıdır. Bu madde de Avusturya’nın dilsel ve kültürel çeşitliliğini ifade etmekle birlikte, etnik grupların kimliklerinin korunmasını ve gelişimini sağlamayı teşvik etme şartı koşmaktadır (Route Education and Social Science Journal, Erişim: 01. 09. 2015).

Avusturya’da Yaşayan Romanlar

Romanlar’ın Tanımı, Dili ve Dini

Kelime olarak ‘Roman’, ‘erkek’ ya da ‘adam’ anlamına gelmekte ve Roman etnik grubuna ait halkın tümü için ortak bir isim olarak kullanılmaktadır. ‘Çingene’ tabiri aşağılıcı ve ayrımcı yanı nedeniyle etnik grubun çoğu üyeleri tarafından reddedilen ve günümüzde Almanca konuşan ülkelerde nadiren kullanılan bir tanımlamadır. Romanlar çok sayıda farklı gruplardan oluşur; yani homojen bir gruptan söz etmek imkânsızdır (Köpf, 1994: 10). Kendilerinin sık sık Roman olarak tanımlamalarına

rağmen Hindistan’ın Pencap eyaletinin ‘Sind’ nehir havzasından gelmelerinden kaynaklı olarak, Almanca konuşan ülkelerde ‘Sinti’ tabiride yaygın olarak kullanılmaktadır (Köpf, 1994: 9; Thurner, 1999: 20, 21).

Romanlar, kendi dillerini ‘Romani’ diye adlandırmaktadırlar. Kökeni Sanskritçe de ortaya çıkan Hint-Avrupa dil grubuna ait bir dildir. Romanlar, karlaşılaştığı halkların dillerinden birçok kelime alarak da farklı lehçeler de geliştirmişlerdir. Romanlar genellikle yaşadığı ülkelerde hâkim olan dinleri kabul etmişlerdir. Bundan dolayı Avusturya’da yaşayan Romanlar çoğunluğu Katolik Kilisesine mensupturlar (Österreichisches Volksgruppenzentrum: 43).

Çingene Kavramı Kullanımı ile İlgili Zorluklar

Çingene tabirinde özel metodolojik problemler söz konusudur, zira Romanlar’a yapılan zulüm, sık sık bu etiket altında vukuu bulmuştur. Michael Zimmermann göre, Çingene tabirinde bir yandan sosyografik olan Çingene kavramı, gezgin olan yerli ve yabancı bütün grupları aynı kefeye koymakta ve öte yandan da ‘etnik’, ‘halk’, ‘soy’ ya da ‘ırk’ gibi kategorilerin söz konusu olduğu biyolojik ırk kavramı içerisinde ele almaktadır (Freund, /Baumgartner /Greifeneder, 2004: 17). Leo Lukassen "Çingene" terimi üzerindeki tartışmalara Anahtar bir kelime (Ordnungsbegriff) kullanıma sunuyor, bununla bir çeşit sınıflandırma kastediliyor ve bu sınıflandırma o kadar baskındır ki, bu tanıma maruz kalan hiç kimse bundan kaçamaz. Yani bir kişi bir kere Çingene olarak tanımlanırsa, diğerinin ona karşı tarafsız ya da olumlu olarak karşısına çıkma gibi herhangi bir şansı yok demektir. Bu yetkililerde bir çeşit damgalama şeklinde kendini gösterir ve Çingenelerde de etnikleştirme gibi istisna bir duruma götürmektedir (Baumgartner/Freund, 2004: 36). Lucassen’e göre Çingeneler’in damgalanmasının gerisinde yatan nedenlerin başında onları yoksul, dilenci ve sözde gezgin ozan ve gezginlere karşı çok daha kapsamlı bir saldırının bir parçası yapma düşüncesidir (Baumgartner/Freund, 2004: 36).

Dr. Robert Ritter yönetiminde Nasyonal Sosyalistler tarafından kurulan Araştırma Merkezi “İrksal Hijyeni İzleme Merkezi” (Überwachung der Rassenhygiene) önemli ölçüde Romanlar’a karşı yaygın olan kalıplaşmış ön yargılara katılmakla birlikte, kimin ‘Çingene’ ya da ‘Gezginler’ olarak nitelendirilmesini yerel polis yetkililerine bırakmıştır (Freund, /Baumgartner /Greifeneder, 2004: 18, 19).

1920’lerden sonra çok sayıda siyasetçi, bilim insanı, polis memuru ve halkın büyük bir kısmı ‘Çingeneler’ olarak tanımlanan etnik grubun bir ırk olduğu konusunda görüş birliğindeydiler. ‘Çingeneler’ konusunda araştırmalar yapan Nasyonal Sosyalistler de bu konunun belirlemesinde bazı zorluklar yaşıyorlardı. Bu sorun, yani ‘Çingeneler’i halkın geri kalanından ayırt etme problemi, bir sonraki döneme kadar devam etti (Freund, /Baumgartner /Greifeneder, 2004: 19).

Romanların Avrupa’daki Tarihi

Göçebe yaşam tarzından kaynaklı olarak Romanlar tarih boyunca ne kapalı bir bölgede hüküm sürebilmişlerdir ne de modern bir ulus devleti kurabilmişlerdir. Dil bilimcilerin dilleri üzerinde yaptığı araştırmalar sayesinde elde edilen verilerden yola çıkılarak Hindistan’dan gelen bir halk olduğu genel kabul görmektedir. Belirleyici olan gösterge, Sanskrit dilindeki metinlerle yapılan karşılaştırmalarda elde edilen sonuçlar, her iki dilde çarpıcı benzerliklerin söz konusu olduğudur (Eder, 1993: 26, 27; Rieger, 2003: 23).

Romanlar M.S. beşinci yüzyıldan itibaren bir birlerinden bağımsız göç dalgalarıyla ülkelerini terk ettiler. Bu göçün İran, Ermenistan, Anadolu üzerinden Slav bölgelerine, Orta Avrupaya doğru yapıldığı varsayılıyor. Bu varsayım, Avrupa Romani lehçelerinde

yer alan Farsça, Ermenice, Rumca ve Slav dillerindeki yerleşik sözcüklerin varlığına dayanmaktadır. Sayısız savaş, kıtlık ve zulümlerin Romanların göç etmelerinde başlıca etkenler olmakla birlikte, ülkelerinde ekonomideki genel sıkıntılı durum bu göçe yönelmelerinde önemli bir rol oynamıştır (Eder, 1993: 26, 27; Rieger, 2003: 23).

Avrupa'da ilk Roman varlığından 14. yüzyılda bahsedilmektedir. Önce 1348'de Sırbistan daha sonra 1385'de Eflak'ta ve 1399'da Bohemyada görülmüşlerdir. Bu dönem, dış görünüşlerinden kaynaklı sıklıkla Yahudi, Mısırlı ve Tatar olarak adlandırıldılar (Eder, 1993: 33).

Romanlar başlarda Avrupa'da sıcak bir şekilde karşılandılar. Romanlar'ın ülke içinde güvenli geçiş sağlanması için sık sık yol tezkeresine başvuruldu. 23 Nisan 1423 tarihinde İmparator Sigismund topraklarında onları engelsiz geçişini garanti altına alacak bir yol kâğıdı düzenledi. Ayrıca bu yol kâğıdı yaşadıkları sorunların çözümü için onlara kendi yargı yetkisini de güvence altına almıştır (Mayerhofer, 1988: 12; Köpf, 1994: 32).

Bu dost iklim, Osmanlı'nın Avrupa'da genel bir tehdidinden dolayı kısa bir dönem içinde değişmeye başladı. Böylece Romanlar Viyana'ya yaklaşan Osmanlı ordusunun casusları olarak görülmeye başladılar. İmparator Sigismund tarafından düzenlenen yol kâğıtları geçersiz sayıldı ve kanun kaçağı olarak ilan edildiler. Tüm Avrupa'da Roman karşıtı kararname yayınlamaya başlandı. Böylece, bu kararnamelerle Romanlar, hiç bir cezai müyyideye maruz kalmadan izleniyor, işkence görüyor ve hatta öldürülüyorlardı (Eder, 1993: 38, 39; Mayerhofer, 1989: 88). Romanlar'ın hukuken güvencesiz bu durumu Alman eyaletlerinde 18. yüzyıla kadar hiç bir değişime uğramayacaktı (Eder, 1993: 43).

Romanlar'ın Avusturya'daki Tarihi ve Güncel Durumu

Romanlar ilk kez 1389 yılında Avusturya'nın bugünkü Burgenland eyaletinin sınırları içinde görüldüler. Kont Christoph Batthany 1674 tarihli bir belgede 'Çingene Voyvodası' Martin Sarkozy'e Güney Burgenland'da yerleşme izni verdi. Orta ve Kuzey Burgenland'da durum farklıydı; zira, iki bölgenin toprak sahipleri kendi arazilerine yerleşmeye çalışan Romanlar'ı sınırdışı ederek, onların kendi bölgelerine yerleşmelerini önlemeye çalışıyorlardı (Baumgartner, 1995: 115, 116).

1720-1726 yılları arasında İmparator VI. Karl döneminde Romanlar'a ilk sistematik ayrımcı politika uygulanmaya başlandı. İmparator, Romanlar'ın yığınlar halinde Avusturya dukalıklarına yerleşmelerini tehdit olarak görüyordu. Bundan dolayı, bütün Roman erkeklerin ölüm cezasına çarptırılmasına, kadınlar ve 18 yaşından küçük çocukların kulaklarının kesilmesi emrini verdi (Baumgartner, 1995: 116; Mayerhofer, 1988: 23; Pöllinger, 2001: 110). İmparatoriçe Maria Theresia döneminde VI. Karl'ın bu zalim imha politikasına son verildi (Baumgartner, 1995: 116).

İmparatoriçe Maria Theresia ise kendi döneminde farklı politik bir amaç gütmüştür. Politikasının genel hedefi, özel hakları olmadan tüm Tuna monarşisi için geçerli olan ortak bir hukuk sisteminin oluşturulmasıdır. Bundan dolayı Romanlar'ı yerleşmeye ve topluma entegre kılacak bir politika izlemeye başladı. Bu hedefe ulaşmak için İmparatoriçe 1757-1776 yılları arasında, her vatandaşın daimi ikametgâh etmesi, askerlik yapması ve iyi bir zanaat öğrenmesini sağlayacak kararname yayınladı. Ayrıca, Romanlar'ın önemli gelir kaynağı olan at sahibi olması ve at ticareti yapmaları da kısıtlandı. Buna ek olarak da Romanlar ile toplumun çoğunluğu arasındaki evlilikler teşvik edildi. Bu politik tedbirlerle amaçlanan hedef, Romanlar'ın toplumun çoğunluğuna entegre edilmesini sağlayacak asimilasyonu hızlandırmaktı (Baumgartner, 1995: 116; Mayerhofer, 1988: 23-27).

Maria Theresia'nın halefi olan II. Joseph de Romanlar'ın asimilasyonu ve entegrasyonunu sağlayacak ek tedbirler yürürlüğe koydu. Böylece Romanlar'ın kendi ana dillerinin kullanımını yasaklandı ve dillerini kullanmaları durumundaysa cezai yaptırımla karşı karşıya kalmaları sağlandı. Ve aynı zamanda ikametgâhlarını terk etmeleri yasaklandı. Maria Theresa ve onun halefi olan II. Joseph'in asimilasyon ve entegrasyon politikaları 19. yüzyılın ortalarına kadar sürdü ve bu dönem içinde sadece 3000 Roman Burgenland'da yerleşik hale getirildi (Baumgartner, 1995: 116). Maria Theresia ve II. Joseph tarafından benimsenen tedbirlerin birçoğu ölümlerinden kısa bir süre sonra yürürlükte kaldırılmalarına rağmen, Romanlar'a karşı hükümetin genel tavrından herhangi bir değişiklik olmadı (Österreichisches Volksgruppenzentrum, 1996: 13).

19. yüzyılda doğudan yeni Roman grupları geldi, böylelikle "Çingene Sorunu" tekrar ortaya çıkarak güncelleşti. Habsburg Monarşisi'nin Avusturya parçasına Romanlar'ın sınır geçişlerini önlemek için göç hükümlerinde kısıtlamalar yapıldı. 1870 yılında monarşinin Macaristan parçasında Romanlar'a seyahat yasağı getirildi ve Macaristan'dan Avusturya'ya seyahat eden Romanlar'a sınırdışı edilme hakkı getirildi (Österreichisches Volksgruppenzentrum, 1996: 13; Baumgartner, 1995: 116). Bu durum 20. yüzyıla kadar sürdü.

Birinci Dünya Savaşı süresince Romanlar'ın çoğu, üyesi Avusturya ordusunda savaştı. Kadın ve askerlik yapamaz durumda olan erkekler savaş döneminde "Savaşta Hizmet Etme Kanunu"ndan dolayı yetkililer tarafından farklı türden işlerde çalıştırıldı. Onların yaptığı emeğin karşılığı nakit olarak ödenmedi, yerine doğal ürünler verildi. Ancak, halkın çoğunluğuna verilenden daha az miktarı kendilerine verildi (Mayerhofer, 1988: 35; Baumgartner, 1995: 117).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Burgenland bir halk oylamasıyla Avusturya'ya bağlandı. 1938 önce Avusturya'da yaklaşık olarak 11.000 Roman vardı. Romanlar'ın 8.000'i Burgenland'da, geriye kalan 3.000'i ise Burgenland dışında göçebe olarak yaşıyordu (Thurner, 1999: 21).

1920'li yıllarda Avusturya'da yaşayan Romanlar'ın Nüfus sayımı yapıldı. Bu, Romanlar'ın yeni göçlerini önlemeyi amaçlıyordu. 1922 yılında Burgenland eyalet hükümeti "Çingenelere" kendi köylerini terk etme yasağı getiriyordu. 1926'dan sonra Avusturya'da yerleşik olan Romanlar üzerinde araştırmalar yapıldı ve belgelendiler. 1928'den sonra Eisenstadt polis karakolu tarafından bir "Çingene kartoteksi" yürütüldü ve 8.000 fazla Roman kayıt altına alındı. Avusturya'nın Hitler Almanya'sının ilhakından sonra bu elde edilen bilgiler SS'e bağlı "İrk ve İskân Bürosu" emrine sunuldu (Österreichisches Volksgruppenzentrum, 1996: S. 13, 14).

Roman tarihinin en karanlık günleri Nasyonal Sosyalistler iktidarı döneminde başladı. Nasyonal Sosyalistler Almanya'da iktidara geldikten sonra, Romanlar'a karşı baskı ve ayrımcılığı teşvik edecek radikal tedbirlerin alındığı bir politika uyguladı. Nürnberg "İrk Yasasına" göre ilk önce Nasyonal Sosyalistlerin ırk ideolojisi Romanlar'ın sınıflandırılmasında zorluklar yaşanmasına neden oldu. Bir taraftan hintli kökeninden dolayı Aryanlar olarak kabul görülüyorlardı, öte yandan, göçebe yaşam tarzılarından dolayı Yahudiler gibi kendi ırklarına aykırı olarak algılandılar (Thurner, 1983: 10).

Romanlar Avusturya'da sadece Üçüncü Reich'in düzenlemelerinden dolayı baskı altına alınmadı. Avusturyalılar sadece emir alan değil, aynı zamanda bu emirleri uygulayanlardı. Romanlar'a adım adım ayrımcılık ve imha etme politikası fikri Avusturya'dan geliyordu (Thurner/Rieger, 1994a: 51). Burada, her şeyden önce, Steiermark'ın bölge valisi Tobias Portschy'den, söz etmek gerekir. Portschy, Avusturya'nın Almanya tarafından ilhakından hemen önce "Çingene Sorunu" nun

çözümüne ilişkin bir program yayınladı. Bu program, "Çingene Sorunu" nun "Nihai Çözümü" için sunulan fikirleri içeriyordu. Programda "Çingeneler" ve Almanlar arasındaki cinsel ilişkinin ırksal bir kirlenme ve bir suç olarak görülmesinden tutun, "Çingeneler'in" sterilizasyonu ve gelecek kuşakları önlemeyi, çalışma kamplarında kapalı bir grup olarak çalışmalarına ve çalışma kamplarının dışında herhangi bir iş yapmalarının yasaklanmasına kadar birçok tedbiri içeriyordu. (Mayerhofer, 1988: 43, 44.). Programda kaleme alınan bu tebirlerin büyük bölümü daha sonra Nasyonal Sosyalist iktidar döneminde gerçekleştirildi.

Nasyonal Sosyalistler ayrımcı ve baskı politikasını uygulamak için birçok ırkçı yasa, genelge ve kararname çıkardı. Bunlar içinde en önemlileri Nürnberg Irk Yasası, Asosyal Kararnamesi, Çingene Genelgesi, Toplama Kampları Kurulması; silahlı kuvvetlerden dışlanma ve Auschwitz Kararnamesi'dir (Thurner/Rieger, 1994a: 53).

Nasyonalist Sosyalist ırkçı politikalarından dolayı yarım milyon Roman katledildi (Thurner/Rieger, 1994a: 53). 23 Kasım 1940 tarihinde, Burgenland'ın Lackenbach bölgesinde "Çingeneler' için toplama kampı inşa edildi. İlk kampda yer alanların sayısı 180 mahkûmdan oluşuyordu. 1941 yılından sonra bu sayı 2.000 fazla kişiye ulaştı. Romanlar bu kamplarda diğer toplama kamplarındakine benzer koşullar altında yaşıyor ve zorla çalıştırılıyordu. Kötü insanlık dışı koşullardan dolayı salgın hastalıklar patlak verdi ve birçoğu bu hastalıklardan öldü. 1941 yılının sonbahar mevsiminde yaklaşık 5000 Avusturyalı Roman Lodz'daki başka bir "Çingene" kampına sürüldüler ve orada yapılan şiddet ve baskı sonucu birçok Roman hayatını kaybetti. Auschwitz'te öldürülen 20.000 Roman'ın yaklaşık 2.760 Avusturya'dandı. 7.000 Burgenland'lı Roman'dan Holocaust'ta sadece 600 ya da 700 kişi kurtuldu (Baumgartner, 1995: 119).

İkinci Dünya savaşında hayatta kalan bir kaç Roman savaşın bitiminden sonra köylerine geri döndüler. Onlar için akıl almaz bir sevinçti evlerine geri dönebilmek ve tanıdık insanları tekrar görebilmek (Mayerhofer, 1988: 51). Köylerine geri dönen Romanlara karşı yerel halkın davranışı karışık duygular içerisindeydi. Bir yandan, henüz üstesinden gelinemeyen eski ön yargılar, öte yandan, tazminat talebi iddialarından dolayı köyün bu yükü taşımasından kaynaklanan korkular hakimdi. Bazı köylerde Romanların evlerinin tahrip ve talan olması vicdan azabına yol açıyordu (Mayerhofer, 1988: 51).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Romanlar'a karşı işlenen soykırım, savaş sonrası sosyal düzenin parçalanması, toplumun üzerinde günümüze kadar devam eden bir travma yarattı.

Erika Thurner bu konuda şunu yazdı:

Daha fazla zulüm korkusu, zulüm yoluyla ailelerin samimiyeti ve aile üyelerinin kaybı akraba ilişkilerine dayalı inşa edilmiş hassas grup mekanizması yıkılmıştır. Özellikle de geniş ailelerde geleneklerin korunması için önemli bir yere sahip olan yaşlı insanları kaybı ve onların ölüm oranları yüksek olması da kimliklerin ve geleneklerinde derin kayıplara yol açmıştır (Thurner, /Rieger, 1994b: 89).

Savaştan sonra hayatta kalan Romanlar için diğer bir sorunsu, kendi kişisel belgelerinin birçoğunun savaş sırasında Nasyonal Sosyalistler tarafından tahrip edilmesidir. 20 Eylül 1948'de İçişleri Bakanlığı tarafından "Çingeneliğe" karşı bir kararname yayınladı. Bu kararname vatansız olan Romanlar'ın sınır dışı edilmesini öngörüyordu. Savaştan sonra, Holocaust'tan kurtulan Romanlara savaştan kaynaklı zarar nedeniyle herhangi bir yardım yapılmadı. Resmi olarak Lackenbach'taki kamp Auschwitz gibi toplama kampı olarak değil, sadece bir aile kampı olarak

sınıflandırıldı. Bu nedenle savaşta zarar görmüş Romanlar’ın yardım için yapılan bütün başvuruları yetkili merciler tarafından red edildi. Yardım kuruluşların baskısı sonucu Nasyonal Sosyalistler döneminde yapılan zararların tazmini konusunda savaşta zarar gören kişilere, bir dilekçe ile ödeme yapılması 1961 yılında kabul edildi (Baumgartner,1995: 119).

1976 yılında yürürlüğe giren “Ulusal Azınlıklar Yasası”nda Romanlar dikkate alınmadılar. Avusturya’da yüzyıllarca yaşamalarına rağmen yerli bir azınlık olarak kabul edilmediler. 1987 yılından sonra Avusturya’nın ulusal azınlıkları Viyana’da toplanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına (AGİT) katılan devletlere Romanlar’ın azınlık olarak tanınması için bir dilekçe sundular. Ama bu girişimlerde istenilen sonuca ulaşılmadı (Baumgartner, 1995: 119).

1989 yılında Oberwart’ta Avusturya’da yaşayan Romanlar’ın azınlık olarak tanınması hedefiyle “Romanlar” ismiyle ilk dernek kuruldu. İki yıl sonra "Romano Centro" ve bir kültür derneği olan “Viyana’daki Avusturyalı Romanlar” adlarında yeni dernekler kuruldu. Bunların dışında 1993 yılında da Villach’da “Avusturyalı Sinti” adı altında yeni bir dernek açıldı. Özellikle Avusturya Romanlar Kültür Derneği Başkanı’nın çabalarıyla, Romanlar Avusturya Ulusal Azınlıklar Merkezine dâhil edildi (Baumgartner, 1995: 120).

16 Mart 1992 tarihinde Avusturyalı Romanlar Kültür Derneği ile Oberwart’taki Romanlar Derneği hükümete Avusturya’da yaşayan Romanlar’ın ulusal bir azınlık olarak tanınması için bir dilekçe sundular (Sulzbacher, 2008: 211, 212). Aralık 1993 toplanan meclis tarafından Romanlar’ın azınlık statüsü, oy birliğiyle kabul edildi. Böylece, Romanlar Avusturya tarafından altıncı etnik grup olarak resmen tanındı (Rieger, 2003: 237).

Günümüzde Romanlar eğitim alanında birtakım sorunlarla karşı karşıyadırlar. Hukuksal olarak Avusturya’da azınlıklara okul açma hakkı vermesine rağmen, bu konuda hiçbir adım atılmadı. Bundan kaynaklı olarak, Romanlar’ın dil ve kültürel kimliğinin gelişimi göz ardı edilmektedir. Buna karşılık kültürel etniklik anlamında birçok yeni gelişme olmaktadır. Yeni dernekler kurulmakta ve Romani dilinde, Romano Kipo, Romani Patrın ve Romano Centro gibi dergiler yayınlanmaktadır. Avusturya kamuoyunun Romanlara yönelik ilgisi son yıllarda giderek artmaktadır. Günümüzde Avusturya’da yaklaşık olarak 10.000’e yakın Roman yaşamaktadır (RessJournal, Erişim: 03. 09. 2015).

Sonuç

Avusturya’da hukuksal anlamda azınlık haklarıyla ilgili birçok adım atılmıştır. Aynı zamanda bu haklar anayasal güvence altına alınmıştır. Özellikle, 1867 yılında Habsburg Monarşisi döneminde çıkardığı Temel Kanununun 19. maddesi, 1919 yılında imzalanan Saint-Germain Barış Antlaşmasındaki azınlık haklarıyla ilgili hükümler, 1955 yılındaki Viyana’daki Devlet Antlaşmasınının 7. maddesi ile 1976 yılında yürürlüğe giren Ulusal Azınlıklar Yasası ve Federal Anayasa’nın 8. maddesi Avusturya’da yaşayan bütün azınlıklara kendi kimliğini, dilini ve kültürünü korumalarını ve geliştirmelerini sağlamayı garanti altına almaktadır. Bununla birlikte bu hükümlerin birçoğu Avusturya’da 1993 yılında tanınan altı etnik azınlığın en küçük grubu olan Romanlar için de geçerlidir.

Romanlar’ın Avrupa’ya gelen ilk grupları, ilk önce Avrupa’nın yerli halkları tarafından olumlu karşılanmış olsa da daha sonra bu durum Osmanlılar’ın Avrupa’ya girmesiyle değişti. Bundan sonra, günümüze kadar süren baskıcı ve ayrımcı politikalara maruz kaldılar. Bu baskıcı ve ayrımcı politikaların çoğu ‘Çingene’ tabiri altında vukuu

bulmuştur. Bu tabirin kullanımı özel metodolojik problemleri içinde barındırıyordu. Bir yandan gezgin olan yerli ve yabancı bütün gruplar aynı kefeye konmakta, öte yandan biyolojik ırk kavramı içerisinde ele alınmaktaydı.

Özellikle bu baskıcı ve ayrımcı politika Nasyonal Sosyalist iktidar döneminde doruğa ulaştı. Bu politikanın sonucundaysa Romanlar, kendi tarihinin en büyük soykırımını yaşadılar. İkinci Dünya Savaşı süresince yarım milyon Roman Nasyonal Sosyalistler tarafından katledildi. Bu tür menfi politikalar yaşamalarına rağmen, hala Romanlara karşı birçok ülkede ön yargı sürüyor. Bu olumsuzluklar dışında, günümüzde nispi de olsa bazı olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Özellikle Avusturya'da kültürel alanda Roman kültürünü tanıtacak birçok dernek açılmakta ve Roman dilinde dergiler yayınlanmaktadır. Romanlar'ın en büyük sorunu kendi ana dillerinde eğitim verebilecekleri okulların olmayışıdır. Şu ana kadar Avusturya'da bu konuda herhangi bir olumlu adım atılmamıştır.

Kaynaklar

- Baumgartner, G. (1995), 6 x Österreich Geschichte und Aktuelle Situation der Volksgruppen. Klagenfurt: Drava-Verlag
- Baumgartner, G. ve Freund, F. (2004), Die burgenländischen Roma nach 1945, Geschichte und aktuelle Situation einer verfolgten und marginalisierten Minderheit, In: Verein der Förderer der Schulhefte (Hrsg.), Hört uns zu! Ai shunen! Shunen, ho mea pená! Roma, Sinti und ... Schulheft 115/2004. Innsbruck-Wien-München-Bozen: Studienverlag
- Baumgartner, G. ve Perchinig, B. (1996), Vom Staatsvertrag zum Bombenterror, Minderheitenpolitik in Österreich seit 1945, in: Sieder, R./Steinert, H./Talos, E. (Hrsg.), Österreich 1945-1995, Gesellschaft Politik Kultur, 2. Auflage. Wien: Verlag für Gesellschaftskritik.
- Eder, B. (1993), Geboren bin ich vor Jahrtausenden... Bilderwelten in der Literatur der Roma und Sinti. Klagenfurt: Drava-Verlag.
- Freund, F/Baumgartner, G/Greifender, Harald (2004), Vermögensentzug, Restitution und Entschädigung der Roma und Sinti. München: Oldenbourg Verlag.
- KODEX (2006), Verfassungsrecht, Stand 2006, 25. Auflage. Wien: Lexis Nexis.
- Köpf, P. (1994), Stichwort Roma und Sinti. München: Heyne Verlag.
- Mayerhofer, Cl. (1988), Dorfzigeuner, zweite verbesserte Auflage. Wien: Picus-Verlag.
- Open Society Foundations. Erişim: 03. 09. 2015, <https://www.opensocietyfoundations.org/explainers/roma-and-open-society>
- Öhlinger, Th. (1998), Der Verfassungsschutz ethnischer Gruppen in Österreich, in: Schäffer/Berka/Stolzlechner/Werndl (Hrsg.). Staat-Verfassung-Verwaltung Festschrift für Friedrich Koja. Wien: Springer-Verlag.
- Österreichisches Volksgruppenzentrum (Hrsg.) (1996): Österreichische Volksgruppenbücher: Roma, Band 3. Wien.
- Pelinka, A. ve Rosenberger, S. (2000), Österreichische Politik, Grundlagen, Strukturen, Trends. Wien: WUV.
- Pöllinger, S. (2001), Minderheitenprobleme und Minderheitenschutz. Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag.

- Route Education and Social Science Journal. Erişim: 01. 09. 2015, http://ressjournal.com/Makaleler/33572012_45%200%C4%9Fuzhan%20Bing%C3%B6l.pdf
- Rieger, B. (2003), Roma und Sinti in Österreich nach 1945. Frankfurt am Main/Wien: Peter Lang Verlag.
- Sulzbacher, C. (2008), Die autochthonen Volksgruppen in Österreich. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.
- Thurner, E. (1983), Nationalsozialismus und Zigeuner in Österreich. Salzburg: Geyer-Edition.
- Thurner, E. (1999), Von einer sozialen Randgruppe, in: Halwachs, Dieter W. und Menz, Florian (Hrsg.): Die Sprache der Roma. Klagenfurt: Drava-Verlag.
- T.C. Resmi Gazete, İskân Kanunu, Kanun No : 2510, 21 Haziran 1934.
- Thurner, E./Rieger, B. (1994)a, Nationalsozialistische Verfolgung, „Wiedergutmachungs“-Praxis und Lebensverhältnisse der Roma und Sinti, in: Heinschink, Mozes F./Hemetek, Ursula (Hrsg.): Roma: das unbekannte Volk Schicksal und Kultur. Wien: Böhlau.
- Thurner, E./Rieger, B. (1994)b, Ein „Zigeunerleben“? Als Sinto, Sintiza, Rom und Romani in Salzburg, In: Mozes F. Heinschink und Ursula Hemetek(Hrsg.): Roma: das unbekannte Volk Schicksal und Kultur. Wien: Böhlau.
- Veiter, Th. (1970), Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich. Wien: Braumüller.

Kısaltmalar

- AGİT- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
- BM- Birleşmiş Milletler
- B-VG-Avusturya Federal Anayasası
- StGG-Temel Kanun (Das Staatsgrundgesetz)
- StV- Devlet Antlaşması (Der Staatsvertrag)
- StV.v.St.G- Saint-Germain Barış Antlaşması
- VGG-Ulusal Azınlıklar Yasası (Das Volksgruppengesetz)